

Антонич Богдан-Ігор Васильович

Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.

Богдан-Ігор Антонич

Дата народження: [5 жовтня 1909](#)

Місце народження: [Новиця](#), Лемківщина, Австро-Угорщина

Дата смерті: [6 липня 1937](#)

Місце смерті: [Львів](#)

Громадянство: [Австро-Угорщина](#), [УНР](#), [Польща](#)

Рід діяльності: поет, прозаїк, перекладач,
літературознавець

Роки активності: 1931-1937

Напрямок: література

Жанр: поезія, проза, переклад, стаття

Богдан-Ігор Анто́нич (*[5 жовтня 1909](#), [Новиця](#) — †[6 липня 1937](#), [Львів](#)) — український [поет](#), [прозаїк](#), [перекладач](#), літературознавець.

Через офіційну заборону ширше знаний лише з середини [1960-х](#); справив значний вплив на сучасну українську поезію; філософська лірика, релігійні, космічні мотиви, відгомін лемківського фольклору і поганської символіки; впливи [Омара Хайяма](#), [В. Вітмена](#); прозові твори; переклади; статті літературно-критичного і теоретико-літературного характерів.

Біографія

Богдан-Ігор Антонич народився у с. Новиця [Горлицького](#) повіту на [Лемківщині](#) (тепер - територія Польщі) в родині греко-католицького священника Василя. Справжнє прізвище батька було Кіт, яке родина змінила перед народженням єдиного сина. Мати майбутнього письменника, Ольга Волошинович, походила із села Липовець Сяноцького повіту.

Початкову освіту майбутній поет здобував під наглядом приватної вчительки.

Упродовж [1920—1928](#) навчався у гімназії гуманітарного типу імені Королеви Софії у [Сяноку](#). "На цілу Лемківщину це була одинока гімназія, де вчили також і української мови" (М. Кудлик, однокласник Антонича).

Із середини 1920-х років батьки Богдана Ігоря Антонича жили у селі Бортятин (тепер - Мостиського району Львівської області), де отець Василь був місцевим парохом. Б. І. Антонич часто приїжджав сюди, тут написав низку своїх творів.

Протягом [1928—1933](#) Антонич - студент [Львівського університету Яна Казимира](#), де навчався на філософському факультеті (спеціальність - польська філологія). Серед викладачів Антонича були літературознавці В. А. Брухнальський, Є. Кухарський, славіст В. Ташицький, філософ К. Твардовський, мовознавець Є. Курилович та ін. Антонич брав активну участь у роботі семінарів професорів Г.К. Гертнера (польська мова), Ю. Кляйнера (польська література) та Я. Янува (українська (руська) мова та література), під їхнім керівництвом писав наукові роботи.

Гурток студентів-україністів у Львові, червень 1931р. 2 ряд знизу, перший зліва— Б.І. Антонич, поряд— Ірина Пеленська, посередині — лектор О. Шемлей.

Ще під час навчання в університеті Антонич пристрасно включився в літературне та громадське життя столиці [Західної України](#), був членом гуртка студентів-україністів при Науковій секції Товариства "Прихильників освіти", наполегливо почав вивчати нюанси [української мови](#), вчитуючись не тільки в словники та граматично-лінгвістичні підручники, але також у твори поетів Радянської України.

Перший свій вірш поет опублікував [1931](#) року у [пластовому](#) журналі «Вогні». Потім він розміщував поезії у багатьох періодичних виданнях. Незважаючи на велику поетичну творчість і важкий процес засвоєння літературної мови, поет все-таки знаходив час на працю в інших жанрах та на публіцистику. Він виступав з доповідями про українську та чужу літератури; робив переклади; писав рецензії; публікував сатиричні фейлетони та пародії, в яких виявив гостру дотепність. Вів літературну хроніку у часописі «Дажбог».

Крім того, він випробовував свої сили у прозі та драматургії. Залишилася незакінчена новела «Три мандоліни» та великий фрагмент повісти, що мала називатися «На другому березі». Він склав лібретто до опери [«Довбуш»](#), що її мав написати [Антін Рудницький](#).

Проводив редакторську діяльність, деякий час редагував журнал «Дажбог» і разом з [Володимиром Гаврилюком](#) журнал «Карби». Антонич також малював, грав на [скрипці](#) і komponував музику, і мріяв бути композитором. Ці галузі мистецтва, особливо малярство, дуже сильно вплинули на його лірику.

Помер Антонич на *двадцять восьмому* році життя. Після перенесеного апендициту та наступного запалення легенів перевтомлене довгою і високою гарячкою серце не витримало. Похований письменник на [Янівському цвинтарі](#) у Львові.

Визнання

Меморіальна дошка на батьківщині в Новиці

Після його смерті та входження Західної України в склад УРСР Антонич, як аполітичний поет-містик, був заборонений; інтерес до нього виник лише в 1960-і роки в українській діаспорі, а потім й у СРСР. Його вірші перекладені багатьма мовами. У 1989 році у Львові встановлена меморіальна дошка на [Городоцькій вулиці](#), буд. 50, де він жив. Меморіальна дошка Антоничу встановлена й на його батьківщині в Новиці (Польща).

Твори

Поетичні твори:

- Привітання життя: книжка поезій. Львів, 1931;
- Велика гармонія (збірка друкувалась 1932-33 рр. у періодиці; повністю надрукована 1967 р.);
- Три перстені: поеми й лірика. Львів, 1934;
- Книга Лева. Львів, 1936;
- Зелена євангелія. Посмертне видання. Львів, 1938;
- Ротації. Посмертне видання. Львів, 1938;
- Низка поезій поза збірками;
- Лібрето до опери "Довбуш" (у двох редакціях);
- Поетичні переклади (Ашіль Мільєн, Владислав Белза, Ярослав Врхліцький, Густав Фальке, [Райнер Марія Рільке](#)).

Прозові твори:

- На другому березі (незакінчений роман);
- Політик (сатиричний гротеск);
- Три мандоліни (новела);
- Окремі твори у фрагментах.

Літературно-критичні статті:

- "Національне мистецтво"
- "Між змістом і формою"
- "Становище поета"
- "Як розуміти поезію"
- "Сто червінців божевілля"

Зібрання творів:

- Антонич Б. І. Перстені молодості: До тридцятиліття від смерті поета (1909–1937) / Підгот. текстів, упоряд., приміт. та критико-біогр. нарис М. Неверлі. — Пряшів: Слов. пед. вид-во в Братиславі. Відділ укр. літератури в Пряшеві, 1966. — 371 с.
- Антонич Б. І. Зібрані твори / Зредагували С. Гординський і Б. Рубчак. — Нью-Йорк, Вінніпег: Слово. Об'єднання Українських Письменників в Екзилі, 1967. — 400 с.
- Антонич Б.-І. Пісня про незнищенність матерії: Поезії / Упоряд., вступ. стаття і примітки Д. Павличка. — Київ: Рад. письменник, 1967. — 451 с.
- Антонич Б.-І. Поезії / Редкол.: В. В.Біленко та ін.; Вступ ст. М. М. Ільницького; Упорядкування, примітки і словник Д. В. Павличка. — Київ: Рад. письменник, 1989. — 454 с. — (Б-ка поета).
- Антонич Б.-І. Твори / Ред.-упоряд. М. Москаленко; упоряд. Л. Головата; авт. передм. М. Новикова. — Київ: Дніпро, 1998. — 591 с.
- Антонич Б.-І. Велика гармонія: (Модерністична поезія ХХ ст.): Для ст. шк. віку / Упоряд., передм., прим. Д. В. Павличка; [Худож. оформ. М. С. Пшінки, А. О. Лівня]. Фронтиспіс О. Л. Кульчицької. — Київ: Веселка, 2003. — 350 с. іл. — /Шк. бібліотека/.
- Антонич Б. І. Три перстені / Передмова М. Ільницького; Упорядкування, підготовка текстів, наукове та літературне редагування, пошук архівних матеріалів Д. Ільницького; Художнє оформлення, макет, комп'ютерна верстка, художнє фото та фотокопіювання архівних матеріалів Р. Романишин та А. Лесіва. — Львів: Літопис, 2008. — 128 с.
- Антонич Б. І. Повне зібрання творів / Передмова Миколи Ільницького; Упорядкування і коментарі Данила Ільницького. — Львів: Літопис, 2009. — 968 с. + 32 с ілюстр.

Переклади поетичних творів Б. І. Антонича:

- Антонич Б. І. Три перстені. Зелена євангелія: Поезії / Пер. З. Й. Левицького; Худож. оформл. Б. Р. Пікулицького. — Львів: Каменяр, 1994. — 271 с. — Укр., рос.
- Антонич Б.-І. Знак Лева / Упоряд. і вступ. стаття М. М. Ільницького; Худож. Л. В. Прийма. — Львів: Каменяр, 1998. — 253 с.: іл. — Укр. і пол.
- Антонич Б. І. [Поезії] // Сто років юності: Антологія української поезії ХХ ст. в англійських перекладах / Упоряд. О. Лучук і М. Найдан. — Львів: Літопис, 2000. — С. 262-271.
- Антонич Б.-І. Велика гармонія / Пер. з укр., передм. від перекладача і приміт. М. Найдана. — Львів: Літопис, 2007. — 118 с. — Укр. і англ. мовою.

Антонич Богдан-Ігор

Біографія (з сайту <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=10>)

БОГДАН-ІГОР АНТОНІЧ
(1909—1937)

Богдан-Ігор Антонин народився 5 жовтня 1909р. на Лемківщині в родині сільського священика Василя Кота, котрий незадовго до народження дитини змінив прізвище на Антонин.

У 1914 р. родина Антоничів перебралася до Відня, де з гіркою бідною перебула чотири роки. У 1919р. Богдан з мамою (батька заарештувала польська влада) переїхали на Пряшівщину до матиного брата, якого невдовзі режим Пілсудського скарав на смерть за домагання прав для галицької Лемківщини.

Україна в цей час переживала історичний момент. На початку 1919 р. Об'єдналися дві молоді держави: УНР (Українська Народна Республіка) і ЗУНР (Західно-Українська Народна Республіка). І хоча її політична доля одразу ж зависла на волоску, цей короткий спалах незалежності перейшов у вимір культури. «Галичани» у Польщі, «східняки» у складі УРСР, «закарпатці» в Чехії почували себе (з певною мірою ідеалізму) частинками великої України, якої ще немає на жодній карті світу, але яка неодмінно буде. На період такого національного ентузіазму припали шкільні роки Богдана-Ігоря.

Труднощі війни відбилися на здоров'ї хлопця. Він часто і тяжко слабував. Тому спершу йому найняли приватну домашню вчительку, а в 11 років віддали до Сяноцької гімназії. Саме в цій єдиній на всю Лемківщину польській гімназії (українських тоді там взагалі не було) дві години на тиждень відводили українській мові, основний наголос за вісім років навчання робили на грецьку та латину.

У 1923—25 рр. Б.-І. Антонич почав писати твори. Два останні роки навчання в гімназії його вчителем був Лев Гец, згодом відомий український художник. Гец осучаснив смаки Антонина, й мав на учня великий вплив. Навчаючись в університеті та по його закінченні, Богдан-Ігор надсилав учителеві свої книжки, які той оцінював дуже високо, сприймаючи їх «з нестримним захопленням». Антонич-гімназист захоплювався музикою, непогано грав на скрипці, котру потім згадував у віршах як «музичне дерево». Виступав на шкільних концертах і навіть komponував мелодії. Також малював і серйозно цікавився образотворчим мистецтвом.

У 1928р. Б. І. Антонич закінчив гімназію і записався на гуманітарний факультет Львівського університету (спеціальність — слов'янська філологія);

З 1931 р. почав друкуватися в періодиці. Саме тоді в бібліотеці журналу «Дажбог» заявила його перша збірка «Привітання життя».

У 1933р., закінчивши студії в університеті з дипломом магістра філософії, Антонич став вільним літератором. Від 1934р. Б.-Г. Антонич активно друкується в західноукраїнських часописах «Вогні», «Дзвони», «Назустріч», «Ми». Тоді ж заходами Богдана Кравціва він видав збірку «Три перстені», за яку отримав літературну премію Товариства українських письменників і журналістів ім. Івана Франка. За неповних чотири роки письменник готує до друку чотири книги поезій, працює над малою прозою, пише роман і лібрето до опери, пробує себе у ролі мистецтвознавця. У 1936 р. виходить найбільша прижиттєва збірка Б.-І. Антонича «Книга Лева».

Видужування після операції у 1937р. ускладнилося запаленням легенів. Слабе серце не витримало. 6 липня Богдан-Ігор Антонич помер. Поховано поета на Янівському цвинтарі у Львові.

Збірки «Зелена євангелія» та «Ротації» вийшли у 1938р. посмертно.

«Зелена євангелія» — це книга природи «Ротації» — книга міста й цивілізації, а «Велика гармонія» — книга віри. Антонич цікавиться колективною пам'яттю й уявою праслов'ян. Префікс пра- багато важить у його світогляді. Поета манить глибина віків і далекі покоління. Час тут розгортається у дві фігури — лінії і кола. Лінійний час — ряд безперервних подій, життя від народження до смерті. Коловий час — це час вічних повернень і перевтілень. Добрий приклад такого розуміння часу дає календарна обрядовість у фольклорі), що ніби повертає нас певного дня до тих самих, щороку повторюваних ритуалів: щедрувань, колядувань, накликання весни, утоплення Марени в купальській воді. Ідея про безсмертя як безконечну мандрівку душі (відоме з давньоіндійської філософії переконання, що душа народжується вдруге, залежно від свого попереднього життя, у людині, тварині чи рослині) захоплювала поета. Тому не варто думати, що написавши:

Антонич був хрущем і жив колись на вишнях,
на вишнях тих, що їх оспівував Шевченко —
(«Вишні»)

він пожартував або впав у якусь хворобливу уяву. Для Антонича — це досить серйозна світоглядна заява. Так він визначає власне духовне походження й обирає свою традицію, пам'ятаючи, що навіть найоригінальніший митець може породити тільки частину самого себе, решту він свідомо успадковує від попередників. Те, що бачить Антонич у вірші «Вишні» стосується і минулого, і майбутнього. Поет применшує власні амбіції (всього лиш «хрущ» на «Шевченкових вишнях»), а разом з тим захоплюється землею, яка дає йому натхнення, що навіть через сто років після Шевченка він як поет ще має що сказати.

Творчість Антонича споріднена з фольклором, він розлого покликався у власних віршах на християнську міфологію, пов'язану зі старозавітними переказами, канонічними євангеліями і навіть апокрифами. (Особливо прикметною тут виглядає «Книга Лева», де поет вдається до міфів про походження стихій, світил, землі всього суцього). В останніх двох збірках — «Зелена євангелія» та «Ротації» — Антонич дає ліричні переспіви початків існування: «Перша глава Біблії», «Міф», а також картини апокаліпсису: «Кінець світу», «Сурми останнього дня». Майбутню загибель цивілізації він бачить як момент вічного ланцюга творень і нищень.

Прокотяться, як лава, тисячні століття,
де ми жили, ростимуть без наймення пальми
і вугіль наших тіл цвістиме чорним віттям,
задзвонять в моє серце джагани в копальні.
(«Пісня про незнищенність матерії»)

Крім того, Богдан-Ігор Антонич використовував мотиви античності (єгипетської, Індійської, грецької) й поганської міфології слов'ян про великий колообіг життя у Всесвіті. Він понад усе цікавився так званими дописемними культурами. Його наснажувала думка про творення новітніх міфів, що народжуються на наших очах. Він не вважав їх менш справжніми, ніж прадавні. Навпаки. Писати вірші — це вже означало для нього займатися міфотворенням.

Поет міряє час не місяцями чи роками, а століттями. Шукаючи затерті сліди минулих народів і завмерлих культур, він бачить себе доісторичною людиною, з правіку пов'язаною зі своїм місцем під сонцем, зі своєю землею:

Я жив тут. В неоліті...
може, ще давніше...
Мої малюнки буйволів
замазав місяць.
(«Праліто»)

В Антонича ніколи не знайдете зверхнього погляду людини як царя природи, навпаки, він щоразу підкреслює, наскільки рівними й наскільки схожими виявляються живі істоти, звірята, люди та рослини перед стихією, молить Бога берегти в завію «і людські, і звірячі кубла». Недарма ж основою основ серед

образів Антоничевої поезії став образ землі як стихії. Богдан-Ігор Антонич прийшов до переконання, що джерело усіх слов'янських вірувань треба шукати саме тут. Із землі народжується життя. Земля і небо — фундамент і дах світового дому. Земля у своїх розмаїтих подобах близька й вічна, вона ховає таємний глузд існування, а небо, цей світ над нами, холодне й неживе. Нам не збагнути його у всій його досконалій блакиті, але й небесна перспектива не дає зрозуміти світ унизу: земля для цієї «блакитної вілли» назавжди залишиться закритою книжкою:

Стіл ясеновий, на столі
слов'янський дзбан, у дзбані сонце.
Ти поклоняйся лиш землі,
землі стобарвній, наче сон цей!
(«Зелена євангелія»)

Б.-І. Антонич є автором шести книг поезії. Крім «Привітання життя» (1931), він встиг видати «Три перстені» (1934), «Книгу Лева» (1936) і впорядкувати ще три — «Зелена євангелія», «Ротації» та «Велика гармонія». Поет укладав свої збірки з надзвичайно тонким відчуттям композиції. Він не працював за принципом «що написав — те й видав». Три останні збірки готував упродовж чотирьох років, помалу вибудовуючи задум і заповнюючи його формою.

Критики все ще до кінця не визнали важливість Антонича в розвитку української поезії. Вони продовжують вагатися стосовно його точної позиції у спектрі української літератури ХХ сторіччя. Хоча сам Антонич співвідносив свою поезію з авангардом, він писав її радше у загальному руслі сучасної йому поезії, ніж у якійсь конкретній поетиці. Всупереч окремим школам і літературним рухам, він говорив про «авангардний підхід» з постійним пошуком нових, більш відповідних засобів вираження, постійним творенням, постійним розвитком пізнавальної сили мистецтва.

У «Привітанні життя» він починав як романтичний бунтівник, тоді звернувся до мрій і спогадів дитинства у «Трьох перстнях» і, врешті, наново відкрив себе у ролі міфотворця, чию манеру письма можна би описати як щось на межі символізму й авангарду, але що нелегко визначити з точки зору критики. Антоничева здатність вживати різні способи вираження й різні перспективи огляду дійсності, його відкритість до багатоголосся і багатоманіття виявляє його віру в те, що найкращий спосіб розпізнати і схопити єдність всього сущого — це відтворити суперечності, притаманні земному світові в часі й просторі. Проте у вищій позасвітній дійсності «за зорею» (збірки «Книга Лева» та «Зелена євангелія») ці суперечності подолано й представлено як частини єдності, вічної цілості, що її інтуїтивно відчуває митець. У самому осерді Антоничевої естетики перебуває позасвітня краса, з якою споріднена краса земна, і яка, в його розумінні, творить «велику гармонію» — абсолютну істину.

Проблема істини надихала Антоничевий пошук праслова — «правдивого слова»; він поділяв переконання модерністів, що первісні слова знаходились біля витоків часу, а тому поєднують сучасність із втраченим Раєм невідомої гармонії взаємин людини і природи. Антонич вважав, що тільки мистецтво спроможне надати довершеності жахливому досвідові життя. Антонич поділяв символістську тугу за вищим світом, особливості уяви й специфічну музичність вірша; з авангардом його пов'язували пошана до поетичного ремесла, позиція нерухомого спостерігача, парафраз і ретельна робота зі словом. Таким чином він досягнув у поезії співпраці раціонального та ірраціонального начал. Антоничева повна спадщина виявляє цю поетичну хорду між пророчим видінням і конструюванням.

Велика самоцінність спадщини Антонича, а також те, як він поєднав ідеї авангарду і міфопоетики, робить його центральною постаттю в українській поезії ХХ ст.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

Збірки «Привітання життя», «Три перстені», «Книга Лева», «Зелена євангелія», «Ротації» та «Велика гармонія».

БІОГРАФІЇ ПИСЬМЕННИКІВ. БОГДАН ІГОР АНТОНІЧ

Богдан Ігор Антонич

(5 жовтня 1909 — 6 липня 1937)

Богдан Ігор Антонич народився в Новиці Горлицького повіту, в родині священика. Справжнє прізвище батька було Василь Кіт; родина змінила прізвище перед народженням Ігоря. Початкову освіту здобував Антонич дома, під наглядом приватної вчительки, а гімназію закінчив у Сяноці.

Антонич почав писати вірші ще дитиною. Він продовжував писати їх в середній школі, але тому, що школа була польська і що він перебував тоді майже виключно в польському оточенні, його юнацькі твори були написані по-польськи.

Восени 1928 року Антонич переїхав до Львова і вступив до Львівського університету. Цей етап його життя мав вирішальне значення для розвитку його творчої особистості. Бо хоч університет був польський, велика частина його студентів складалася з українських інтелігентів. Вони заохочували молодого поета писати по-українському і помагали вивчити українську літературну мову. Перші свої українські вірші він читав у колі студентів-українців.

Антонич пристрасно включився в літературне та громадське життя столиці Західної України і наполегливо почав вивчати нюанси української мови, вчитуючись не тільки в словники та граматично-лінгвістичні підручники, але також у твори поетів Радянської України.

Перший свій вірш поет опублікував 1931 року у пластовому журналі «Вогні». Потім він містив поезії в багатьох періодичних виданнях.

Незважаючи на велику поетичну творчість і трудний процес засвоєння літературної мови, поет все-таки знаходив час на працю в інших жанрах та на публіцистику. Він виступав з доповідями про українську та чужу літератури; робив переклади; писав еґґапі та рецензії; на сторінках преси, під псевдонімом Зоїл, сперечався про політичні та громадські справи; публікував сатиричні фейлетони та пародії, що в них виявив гостру дотепність; у «Дажбозі» вів літературну хроніку. Крім того, він пробував своїх сил у прозі та драматургії. Залишилася незакінчена новеля «Три мандоліни» та великий фрагмент повісти, що мала називатися «На другому березі». Він склав лібретто до опери «Довбуш», що її мав написати Антін Рудницький. Треба згадати і редакторську діяльність Антонича: він деякий час редагував журнал «Дажбог» і також, з Володимиром Гаврилюком, журнал «Карби».

Антонич також малював, грав на скрипці і компонував музику, навіть мріяв бути композитором. Ці галузі мистецтва, особливо малярство, дуже сильно вплинули на його лірику.

Помер Антонич на двадцять восьмому році життя. Запалення сліпої кишки привело до дуже тяжкого запалення олегочної, що його все-таки лікарям вдалося перебороти. Але як поет уже видужував, перевтомлене довгою і високою гарячкою серце не витримало.

* * *

Антонич-поет народжувався трудно. Але знайшовши свій справжній творчий шлях, пішов ним семимильними кроками. В його перших віршах надто ще елементарна, і тому художньо цілком нецікава, боротьба з мовою, а також боротьба з силабо-тонічною метричною системою. Помітна формальна невикінченість та тематична невишуканість. Також видно неплідний вплив старших західноукраїнських поетів, особливо Богдана Лепкого. Але час від часу зустрічаємо в них раптово блискучий образ, що силою та незвичайністю нагадує «пізнішого» Антонича. Бачимо, що Антонич як поет починав з нічого — і тому його пізніший метеоричний зліт у найвищі сфери поетичного мистецтва був справді гідний подиву. Добрий літературний смак і висока поетична культура молодого автора не дозволили йому друкувати ранніх творів: більшість із них залишилися в рукописах.

Поезії, що ввійшли у збірку «Привітання життя», далеко цікавіші. Безумовно, це найслабша поетова збірка. Але в ній чимало художньо майстерного і несподіваного.

В першій збірці молодий поет намагається внести багато поверхового, нового в формальний арсенал поезії. Виникає часом враження, що його найголовніша художня ціль — гасло кінця минулого сторіччя: «мейк іт нью!» Це особливо помітне в трактуванні алітераційних засобів. Алітерація в збірці «зовнішня»: не виникає з потреб органічної системи озвучування даного рядка чи строфи, а накинена зверху, немов сітка. Така алітерація давно відома і цілком законна. Антонич позичив її або з західноєвропейських зразків (у модерних поетів, які основували алітераційні методи на досвіді маринізму та гонгоризму), або ж у слов'янського «модерну». Йдеться тут перш за все про російську групу кубофутуристів та декого з польських поетів групи «Скамандер», які відкрито позичали кубофутуристичні формальні засоби. Безперечно, польські поети були ближчі до Антонича, і тому експерименти кубофутуризму він, мабуть, успадкував посередньо від них.

Антоничів ранній формалізм проявляється також у строфічних експериментах його першої збірки: вони помітні особливо в сонетах. Поет «ставить сонет на голову», чергує катрени з секстетами або і з окремими терцинами і т. д. Такі бароккові гри з формою сонета не дають ніяких справді художніх ефектів. Навпаки, найцікавіші сонети в першій збірці Антонича — ті, що написані цілком «канонічною» сонетною формою.

«Привітання життя» — єдина збірка, де Антонич звертає головну увагу на «слухову» експериментацію. Вже в другій збірці він сам зрозумів, що він передусім «образотворчий», а не «піснетворчий» поет, і до систематичного озвучування поезії більше не повертається, воліючи зосереджуватися на будіванні образів. Але навіть у першій збірці зустрічаємо дуже вибагливі поетичні образи. Їх можна умовно поділити на дві категорії: перша, і менш цікава, нагадує інтернаціональний арсенал образів західноєвропейської поезії, не без домішки обережного і пом'якшеного сюрреалізму. Самі в собі образи — часом блискучі, але вони в'януть у порівнянні з «пізнішим» Антоничем. Друга, і далеко цікавіша, категорія — це цілком уже антоничевські образи, як ось «п'яний дівчак із сонцем у кишені». Не випадково за мотто для другої своєї збірки Антонич взяв саме цей образ.

«Привітання життя» — дуже нерівна збірка. Помітні в ній впливи романтизму (особливо морського, позиченого з англійської романтичної поезії та її епігона Джона Мейсфілда); є впливи польських поетів Казімежа Вежинського (цикл про спорт) та, мабуть, ще сильніші — Юліяна Тувіма; є бароккові образи-кончетті (сонет «Підсвідомість»), є бароккова гра з сонетною формою; є спроби модифікованого верлібру; є відгомони французьких символістів, особливо Верлена; є сліди сюрреалістів; є впливи Тичини (наприклад, у вірші «Збирання картопель», як це слушно відзначив проф. Неврлі); і разом із тим усім є вірші, що аж бентежать своєю традиційністю. В збірці ще не цілком освоєна силабо-тонічна

система — час від часу ріжуть вухо не свідомі, бо нічим не зумовлені, спондеїчні стопи і стопи пірихія, а одночасно зустрічаємо дуже механічну, «вчислену» силабо-тоніку, не пристосовану до звукової пружності і гнучкості української мови.

Перед нами збірка талановитого молодого поета, який одчайдушно себе шукає, блукаючи в чарівному і приманливому лісі світової поезії. Тут був його цех, його ґрунтовне ознайомлення з усіма фазами поетичного матеріалу, що його поет уже в наступній збірці так майстерно, а щонайголовніше — так по-своєму опанував. У цих своїх часом навіть дещо істеричних шуканнях він, зрештою, натрапив на родовище, яке стало його основним джерелом. Твір «Зелена елегія» — єдиний у цілій збірці суцільно «антоничівський» твір, і його треба вважати за міцний місток до наступної збірки і всього зрілого доробку.

У другій збірці «Три перстені» Антонич стає вже завершеним поетом-майстром. Не так продовжує, як цілком міняє свій шлях, насправді розвиваючи техніку і кольорит єдиного твору — «Зеленої елегії». Антонич вирішує, що цей новий напрям буде його справжнім шляхом.

Найголовнішу прикмету його мистецько-філософського світогляду становить дуже своєрідне (хоч в основному романтично-ідеалістичне) трактування природи. У «Трьох перстнях» природа наче «фіксована» спогадами лемківських краєвидів з дитинства і юности поета. Побут, обряди та звичаї лемківського села, як його бачить поет через часові фільтри дитячого світосприймання, — «оказковують» природу, і краєвиди стають ніби чарівними картинами з дитячої книжки.

В цій збірці домінує ще один «ляйтмотив» творчости Антонича: поетичне мистецтво та його таємниці. У «Трьох перстнях» поет заворожений своєю музою, своїм даром. Мистецтво поезії тут «оказковане» і часто утотожнюється з таємничими процесами природи. В цьому відчутна ідеалістично-романтична німецько-англійська традиція: поетичне мистецтво — це найвищий вияв «надприродної» сили природи. Але в трактуванні мистецтва бачимо ще одну романтичну традицію; її можна назвати «байронівською»: поетичне мистецтво — це прокляття, яке відрізує молодого, здорового юнака («благородного дикуна» або й звіра) від коренів дитинства та органічних соків природи. Поезія разом з людським умом «псує» людину як органічну частину природи і роблять її нещасною.

Жанрово в цій збірці бачимо дві, на перший погляд протилежні, тенденції: «ліричну» та «епічну». Довші поеми, що їх Антонич називає «елегіями», це ніби своєрідні розповіді. А все ж їхній тон не «розповідний» чи «епічний»: вони вибухають гейзерами раптового надхнення і рвуться задихано вперед, наче самі вони — стихійні явища природи. Разом з ними зустрічаємо в збірці короткі ліричні мініатюри: «моментально навіки» відкривається нам якийсь цілком унікальний образ або ж маленький космосик образів. Ці дві тенденції продовжуються від збірки в збірку, хоч у пізніших збірках «епічна» тенденція зазнає важливих видозмін. З нестримно-юних елегій виростають важкі, широкорядкові, задумливі балади і довші поезії. І думка, і образи їхні стають щораз складнішими, глибшими, важчими. Вони втрачають свою безпосередність, яру силу і примушують нас зупинитися та задумуватися. Мініатюри натомість не проходять таких помітних метаморфоз; вони до кінця ґрунтуються на безпосередності образного сприймання, хоч згодом стають значенево глибшими та чуттєво трагічнішими. В «Книзі Лева» Антонич організував ці свої жанрові тенденції групами віршів: групи довших, епічних творів він назвав «главами», а групи ліричних мініатюр — «ліричними інтермеццо».

Коли «Три перстеня» можна назвати «оказковуванням» реальності, тоді «Книгу лева» треба назвати її «омітизовуванням». Натяки на мітичну (тут — «міфічну» — прим. ред.) основу збірки бачимо вже в назві. Лев — п'ятий знак зодіака, що символізує силу сонця, волю і «прозорий» вогонь. В альхемії лев — знак «філософського вогню», а також золота. В геральдиці він — знак відваги, мужності, королівської маєстатичності, земної сили (на противагу до орла), а також ранку. «Книга лева» — це євангелія від св. Марка. В психології Карла Густава Юнга лев символізує небезпеку, що свідомість може бути щохвилино переможена стихійною підсвідомістю. В кінці можна додати, що лев — знак міста Львова, хоч це, мабуть, тут не має значення.

Що Антонич був цілком свідомий мітичних імплікацій назви своєї книжки (крім, може, юнгівських, хоч вони тут тим не менш реальні), бачимо хоч би у перших двох творах збірки, де активними символами виступають сонце, вогонь, відвага, золото, ранок. Через цілу збірку леви набувають різних значень для Антонича: загроза для Даниїла, відвага воїнів у поезіях про звитяжність, при кінці збірки і т. д. Але, здається, найголовніший символ лева — сама поезія, бо вона для Антонича поєднує всі відповідники для символу лева.

Мітичну основу збірки бачимо також у інших символах, включно з частим повторюванням магічних чисел (три, сім, дванадцять). Часто-густо символи в цій збірці стають на місце метафор.

У «Книзі лева» ляматив природи значно поглиблюється. Тут уже не зустрічаємо природи в її феноменальному вигляді. Вона підвищується до духовних висот і з'єднується з людською підсвідомістю. Поет сакраменталізує її, одягає її у виразні символи релігійних обрядів: вона стає не так струнким готичним храмом, як відображенням ірраціональної сили, хаотичної стихійности поганської чи старозавітної вір.

Тут також виступає мотив, що його критики більш або менш слушно назвали Антоничевим «пантеїзмом». Поет щораз частіше ототожнює існування свого ліричного героя з існуванням природи, особливо рослинної. В деяких творах існування людини як організму так зливається з природою, що ліричний герой не тільки втрачає власну індивідуальність, але навіть фізично перестає бути людиною і перетворюється на якесь явище позалюдської природи.

В циклічності природи, в її «марнотратності» поет знаходить відповідь на смерть. Людина включена в тяглість природи. Омітизувавши цю тяглість природи способом підвищення її до містичних сфер, Антонич зробив з неї метафізичну вічність. Циклічність народження, життя і смерті, а щонайголовніше — переображення матерії, запевняє людину, що хоч її «я», її свідомість помре — її надособове буття буде вічним.

Циклічність природи приводить поета до шукання циклічності в людській історії. Він намагається відкопати корені людини в стародавніх цивілізаціях, найбільше зближених до природи. Ці «атавістичні» мотиви з одного боку посилюють мітичну атмосферу збірки, а з другого — протиставляються сучасній цивілізації, так жорстоко і ефектно критикованій в останній збірці «Ротації».

У «Книзі лева» ляматив поетичного мистецтва переходить майже цілком на «вордсвортівську» сторону, іноді зближається з теоріями німецького філософа-ідеаліста Шеллінга та англійського поета і критика Колріджа. Душа мистецтва тут уже — виразний відсвіт Природи та її найцінніший дар. Як для багатьох поетів-романтиків та їхніх наслідників — символістів — для Антонича поетичне слово має дивні, чарівні властивості і

таємничу, ірраціональну силу, що закорінена в природі. На відміну від символістів і в чисто романтичній традиції, поет говорить про слово як магію, але не намагається вживати слово як магію.

«Зелена євангелія» не приносить нам нових тематичних мотивів чи формальних нововведень. Навпаки, тут бачимо зведення тем, віднімання мотивів, виструнчування основи поетичного світогляду, згущування найосновнішого. Поет не продовжує тем волонтаризму, відваги, боротьби, що були в попередніх збірках. Не продовжує він також теми ортодоксальної релігії. Натомість він посилює основні теми своєї творчості і своєрідно підносить їх до цілком уже містичних сфер. Коли в першій збірці ми бачили атмосферу казки, а в другій міту, то тут зустрічаємо витончену та художньо перевтілену містику.

Циклічність природи, її гін до запліднення, її ірраціональність стають тут для Антонича цілком релігійними процесами. Поет відчуває, що, хоч його коріння втоплене в низинних хащах природи, природа допомагає йому підняти чоло до зір. Погляди його на вічність у такому, наприклад, прекрасному творі, як «Дім за зорею», можна порівняти до інтерпретації вічності буддистів: після шістьох реінкарнацій в рослинні і тваринні форми людська душа стає зорею в якомусь «занебесному» сузір'ї. Притримуючися однієї лінії розвитку, Богдан Ігор Антонич з чарівного і талановитого поета лемківських краєвидів став геніяльним поетом-мислителем, поетом-містиком.

Дуже цікавий і важливий етап у розвитку поета Антонича становить посмертна збірка «Ротації». У багатьох формальних і поетичних аспектах вона відрізняється від головного русла його таланту. Урбаністичні теми були в нього й раніше, але тут місто стає вже своєрідним символом «антиприроди», в протигагу до «оприродненого» села «Трьох перстенів». Людським інтелектом створене страховиддя — воно сковує природні зростання та буяння, а з ними і людське щастя. У цій збірці вже нечасто зустрічаємо урочисті гімни святкування життя. У високомайстерних, часом гротескових, саркастичних чи моторошних образах зустрічаємо своєрідні апокаліптичні візії міста-марева, міста-пекла.

Можливо, що, коронно завершивши свій головний творчий струмінь у «Зеленій євангелії», Антонич свідомо вирішив піти новими дорогами: від ствердження і святкування до заперечення і картання, від неоромантизму до похмурого експресіонізму. А можливо, це була тільки тимчасова криза світогляду або психологічна криза особистості. Як би воно не було, маленька збірка «Ротації» показує нове і дуже цікаве обличчя таланту Богдана Ігоря Антонича. Звільнена метрика, і строфіка, сміливі мазки темних кольорів, «чорний дотеп», риторична дикція — все це могло б стати в основу «нового» Антонича, навіть цікавішого і багатшого.

У складному поетичному світі Б. І. Антонича, який виріс після «Привітання життя», можна дошукуватися різних впливів. Антонич знав західноєвропейську та слов'янську модерну поезію. Але герметично суцільна унікальність його творчості не дуже заохочує до таких шукань. Одного ми певні — виразні та благодійні сліди залишила на Антоничевій творчості українська народна поезія, що сам Антонич кількакратно підкреслював у своїх статтях. Натомість дехто з критиків переяскравлював впливи імажинізму та сюрреалізму на його творчість. Школа російського імажинізму, що тривала коротко (1919—21) і що «на швидку руку» виросла після того, як появився в Росії переклад інтерв'ю з Езрою Павндом, — мала невелике значення в своїй країні, не кажучи вже про інші літератури. А методи образотворення сюрреалістів і Антонича діаметрально протилежні, і тут про подібності ніяк не можна говорити. Згадаємо, що такі імажиністи, як Марієнгоф, як Шершневіч і (в іншому пляні) сюрреалісти, були зацікавлені в самотності образу («Образ проковтує

зміст!» — писав Шершневіч), коли Антонич, з часу «Трьох перстенів», виступає як поет-мислитель. Вже можна знайти трохи більше подібностей між Антоничем та Сергієм Єсеніним (що його приналежність до школи імажинізму проблематична). Обидва поети широко черпали з образності народної поезії та побуту своїх народів. У своїй ранній творчості поети подібно відчували краєвиди (а не серце природи — тут-бо між ними основна різниця!) і подібно будували образи. Якщо навіть були якісь невеликі впливи, то Антонич так швидко переріс Єсеніна як поет, що в його доробку вони цілком губляться.

Багато цікавіша, хоч цілком випадкова і з точки погляду порівняльної літератури — несподівана, подібність між Богданом Ігорем Антоничем і значно молодшим вепським поетом Диланом Томасом. Подібність ця цілком очевидна і в світогляді обох поетів, і в їхньому образотворенні. Обидва вони — чисті неоромантики. Глибоко вкорінені в подібну природу своїх вужчих батьківщин, обидва стали співцями «надприродних» сил природи. Вони підкресливали ірраціональні циклі зростання і вмирання природи, вбачаючи в них справжню вічність. Обох їх цікавило відношення тіла до духу, з одного боку, і до звіриного та рослинного світів — з другого. В обох бачимо романтичну розспіваність та буйноту, сковану найсуворішими формами.

Навіть у формальних аспектах виринають дивогідні подібності: замилювання сильною, «напористою» алітерацією; вживання рідкісних слів та будівання неологізмів; цікаве використання риторики, деклямації, а то й бомбастики; поділ на «ліричний» та «епічний» жанри; в «епічній» ліриці вживання довгого, багатого рядка, що в ньому думка напливає, наче морський прибій.

Різниця між поетами більша, ніж подібності. Але все-таки ці подібності важливі і варті серйозних дослідів.

Останніми роками творчість Антонича здобуває належну їй пошану всюди, де живуть українці. Нарешті стало ясно, що Антонич — один із кількох найкращих українських поетів нашого сторіччя.

Богдан РУБЧАК

Українське слово. — Т. 2. — К., 1994.

БОГДАН-ІГОР АНТОНИЧ

(1909 — 1937)

Шостого липня 1937 року Богдана-Ігоря Антонича не стало. Помер поет-філософ на 28 році життя у львівській лікарні від запалення легенів. Мав на той час добру славу і високий літературний авторитет. Був автором трьох поетичних книг — «Привітання життя» (1931), «Три перстені» (1934), «Книга Лева» (1936). Підготовлені до друку ще дві збірки «Зелена євангелія» і «Ротації» побачили світ посмертно, в 1938 році. Заявив про себе як поет із оригінальною системою образного мислення, яке запліднювалося і надзвичайно емоційною вразливістю на найтонший порух живої природи, і глибокою мислительською працею освіченого розуму над вибудовою цілісної концепції людини та світу, і «оживленням» у поетичній уяві атавістичних, підсвідомих стихій людського буття і міфологічно-фольклорних «знаків» повноти зв'язків людини з природою.

Я, сонцеві життя продавши

За сто червінців божевілля,

Захоплений поганин завжди,

Поет весняного похмілля, —

такий автопортрет створив Богдан-Ігор Антонич. У його поезіях ми щораз натрапляємо на такі автохарактеристики-перевтілення:

«Я все — п'яний дівчак із сонцем у кишені»;

«Я є рушниця, радістю набита,

якою вистрілю на честь життя»,

«Я — закоханий в житті поганин»;

«Сестра Антонича — лисиця»;

«Антонич теж звіря сумне і кучеряве»;

«Антонич був хрущем і жив колись на вишнях».

Антонич сповідував ідею неподільної, гармонійної єдності людини і природи, людини і космосу, прагнув пізнати і відтворити рух незнищенної матерії у безконечній змінності її форм і виявів, жадібно всотував усі барви, тони і звуки довколишнього світу. Але не тільки взаємини людини і природи приваблювали цього творця фольклорних метаморфоз та поетичних міфів. Антонич чутливо реагував на соціальну дійсність, на фантастичні, з елементами сюрреалізму образи-символи капіталістичного міста-спрута. Особливо вражаючі урбаністичні картини з майстерним відтворенням морально-психологічної атмосфери міської ночі і затхлих закапелків дрібних душ постають у збірці «Ротації».

Понад двадцять років минуло відтоді, як Дмитро Павличко упорядкував найповніше на Радянській Україні зібрання літературної спадщини Б. І. Антонича і написав ґрунтовну вступну статтю до неї — «Пісня про незнищенність матерії» (Радянський письменник, 1967). За рік до цього видання Мікулаш Неврлі у Братиславі підготував до друку велику книжку його поезій під назвою «Перстені молодості». 1967-го «Зібрані твори» Антонича з'явилися за кордоном, у Канаді, завдяки зусиллям українських літераторів в еміграції Святослава Гординського і Богдана Рубчака. Не з усіма висновками автора статті про життя і творчість Б.-І. Антонича, друга поета Святослава Гординського, можна погодитися, як і з включенням до вибраного всіх віршів збірки релігійної лірики «Велика Гармонія». Сам Антонич цю збірку, яка складається переважно з важких за формою релігійно-моралізаторських сентенцій, не передав до друку, хоча готував одночасно із книжкою «Привітання життя».

Дмитро Павличко не оминає складних фактів творчої біографії Антонича, зокрема намагається зрозуміти, чому з-під його пера з'явилося сумнозвісне «Слово про Альказар». І хоча майже в той же час поет написав «Слово про чорний полк», в якому різко осуджує італо-фашистську інтервенцію в Абіссинії, не можна вилучати із творчої біографії Антонича і проголошення — буквально одним рядком — симпатії до реакційних сил в Іспанії. Цей вірш дає українським буржуазним націоналістам поживу для ідеологічних спекуляцій. Та попри всі намагання підтягти творчість Антонича до своїх політичних орієнтацій, цього досягти нашим супротивникам не вдається. Бо Антонич, як вони самі стверджують, не став «правдивим націоналістичним поетом».

Розглядаючи творчу біографію Б.-І. Антонича, ми повинні всебічно охоплювати політичну і літературно-мистецьку атмосферу 30-х років ХХ століття у Львові. Поет багато спілкувався з художниками, скульпторами, музикантами, шукав разом із членами АНУМ — Асоціації Незалежних Українських Митців — нових засобів художнього вираження, був уважний до новаторських експериментів у галузі форми кубістів і сюрреалістів. Тому, одержуючи за свою другу книжку поезій «Три перстені» літературну нагороду львівського Товариства письменників і журналістів, він у своєму привітанні 31 січня 1935 року відмежовується від політично-спекулятивних зазіхань на його свободу самовираження з боку націоналістично-агресивних кіл. Поет належить правді, якій служили чесно, з прометеївським подвижництвом Т. Шевченко та І. Франко. З перших кроків до пізнання таємниць української літературної мови син священика із роду лемків, який п'ять років студіював після закінчення польської гімназії слов'янську філологію у Львівському університеті, цікавиться літературою Радянської України. Антонич переписує у свої блокноти поезії М. Рильського і П. Тичини, приглядається до експериментів у формі Є. Плужника і М. Бажана, М. Драй-Хмари і М. Семенка, інших неокласиків і футуристів, скорботно переживає трагічну загибель на Радянській землі своїх близьких знайомих, прогресивних літераторів В. Бобинського і братів Крушельницьких. Він вивчає польську і світову поезію, багато перекладає, роздумує над необхідністю гідно, на рівні новочасного мистецького самовираження, прилучитися і органічно злитися з класичною літературою українського народу. Для нього І. Франко — «учитель і поет, виховник, будівничий», який умів «шляхи майбутнього в мету спрямовувати сміло», а Т. Шевченко — «не пишний монумент із мармуру», а слово, яке тривкіше за бронзу й мідь:

Твоє наймення, мов молитву,
кладемо на стяг,
бо знаємо, що, мов тавро,
понесемо в життя
печатъ Твоїх палючих слів, що
пропекла до дна нам душі.

(«Шевченко»)

Перші поетичні спроби Богдана Антонича не відзначаються досконалістю версифікації. Але молодий поет, наполегливо шукає індивідуальні ходи до пізнання таїни семантичного «коду» слова та образності. А з якою музичною енергією він творить експресію строф, яка виразна образна структура «Поєми про вітрини»!

Богдан-Ігор Антонич — яскрава, оригінальна мистецька постать в українській літературі, поет-новатор, чия творча доля переконливо засвідчує: великий талант, за словами Дмитра Павличка, «обов'язково пробивається крізь тернові хащі ідейних манівців і хитань на шлях передових думок свого часу, шлях, поєднуючий серце художника і серце його народу».

Він себе називав малим хрущем на дереві нашої національної поезії, яке вросло глибоко в шевченківську традицію.

Антонич був хрущем і жив колись на вишнях,

на вишнях тих, що їх оспівував Шевченко.

Моя країно зоряна, біблійна й пишна,

квітчаста батьківщино вишні й соловейка!

Де вечори з Євангелії, де світанки,

де небо сонцем привалило білі села,

цвітуть натхненні вишні кучеряво й п'янку,

як за Шевченка, знову поять пісню хмелем.

(«Вишні»)

Жулинський М. Г.

Із книги «Із забуття — в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини)».

(Київ: Дніпро, 1990. — С. 386—388).

